

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Генчо Василев Вълчев

**относно дисертационен труд на тема
„ ОЦЕНЯВАНЕ ПОСТИЖЕНИЯТА ПО ПРИРОДНИ НАУКИ И ЕКОЛОГИЯ НА
УЧЕНИЦИ С ТРУДНОСТИ В УЧЕНЕТО “**

**за присъждане на образователна и научна степен „Доктор” в област на
висше образование 1.Педагогически науки, професионално направление
1.2 Педагогика, докторска програма „Специална педагогика”**

**Докторант: София Георгиос Спану
Научен ръководител: проф. д-р Емилия Евгениева**

Административни маркери

Със заповед № РД-38-283/29.6.2021г.на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ по процедурата за защита на дисертационен труд на тема „Оценяване постиженията по природни науки и екология на ученици с трудности в ученето“ на София Георгиос Спану, редовен докторант по професионално направление 1.2. Педагогика /Специална педагогика/ с обучение на английски език, с научен ръководител проф. д-р Емилия Евгениева, за присъждане на образователната и научна степен „доктор”, съм определен за член на научно жури за тази защита. На първо заседанието на научното жури (Протокол № 1/08.07.2021 г.) ми е делегирано задължението да изготвя рецензия.

Представеният за оценяване и изработване на становище комплект материали е във формат и със съдържание, съответстващи на ЗРАСРБ и Правилника за развитие на академичния състав на СУ „Св.Климент Охридски”. Освен дисертационния труд (на английски език) е приложен Автореферат (на български език, обем 67с.) и три публикации по темата на дисертационния труд.

Представяне на кандидата

Биографичната справка на София Спану е източник на информация за базисната подготовка и професионалния опит на докторанта както в областта на специалната педагогика, така и в конкретиката на мултидисциплинарната дисертационна тематика (природни науки и екология, от една страна и ученици с трудности в ученето, от друга страна).

През 2004 г. докторанта завършва Геология в Университет Аристотел в гр. Солун, което обяснява афинитета към природните науки и екологията. 2011 г. получава първата си квалификация в областта на Специалната педагогика, като завършва специализация „Работа с ученици с умствена недостатъчност и ученици с трудности в обучението“ в Солунски университет Аристотел. През 2012г. се дипломира като Магистър по специална педагогика в програма „Обучение за ученици с образователни трудности и специални потребности“ в СУ „Св.Климент Охридски“. През 2014г. и 2015г. завършва още две специализации в областта на Специалната педагогика.

Професионалният опит на докторанта като специален педагог също е впечатляващ: от 2011г. до сега София Спану работи като специален педагог в училища в Солун, Корфу, Атина.

Образователният статус и професионалният опит на докторанта са предпоставка за качествена подготовка в докторска програма по Специална педагогика и предполагат наличие на лични и професионални качества за планиране, подготовка и провеждане на дисертационно изследване.

Актуалност и дисертабилност на проблематиката

Актуалността на изследваната проблематика е аргументирана от значимостта на няколко съдържателни ракурса, дефиниращи параметрите на научната област, в която е развито дисертационното изследване: 1) Социализацията на децата със специални образователни потребности (в частност - ученици с трудности в ученето) е многоаспектен процес с променлива динамика и постоянно променящи се условия, детерминирани не толкова от обективни обстоятелства, колкото от индивидуалните особености на субектите на социализация и образователен процес; 2) Поливалентността на екологичната проблематика (в научен и в практически аспект), поставя изискване за комплексност на подходите и координация на стратегиите за обучение и оценяване на тази специфична група ученици, не само като част от образователната система, но и като част от ресурса на обществото въобще; 3) През последните години в европейската и световна образователна практика и у нас настъпиха реални промени, изразяващи се създаването на комплексна

система (нормативни, финансово-материални, методически, кадрови и др. мерки) както в областта на специалното образование и предлагане на равни възможности за обучение на ученици със специални образователни потребности, така и в екологичното образование и възпитание; 4) Както в теоретичен, така и в практически аспект все още има много въпросителни, които предполагат сериозни изследвания.

В този контекст актуалността на темата и нейната дисертабилност са извън съмнение.

Познаване на проблематиката

Структурата и съдържанието на Първа глава на дисертационния труд са демонстрация на добра информираност и познаване на базисната и актуалната научната проблематика в двете основни направления, върху които е изградена концепцията на изследването:

1) Екологичното образование и връзките му със съответните области на развитие на човешката личност в теоретико-изследователски и в практико-приложен аспект;

2) Обучение по природни науки и екология и формиране на отговорно отношение към околната среда на ученици с трудности в ученето и оценяване на постиженията им;

Извършен е анализ на ситуацията в Гърция по отношение на екологичното образование (формата, целта, задачите и компонентите на екологичното образование), коментирани са основни теории и схващания на множество автори и концепции по разглежданата проблематика, анализирани са основни образователни алтернативи за ученици с трудности в ученето.

Доброто познаване на образователните стратегии при учениците с трудности в ученето, детерминирани от спецификата на техния образователен ресурс е обвързано с достатъчни компетенции в областта на обучението по природни науки и формирането на екологично отговорно поведение.

Подходът към селектиране, систематизиране и анализ на научната информация показва познаване на конкретната проблематика, както и формираните умения за работа с източници на научна информация.

Структурни параметри на дисертационната разработка

Дизайнът на дисертационния труд е с пирамидална структура и включва увод, шест основни обособени части, структурирани като глави, приложение и списък на ползваните информационни източници (182 източника). Дисертационният труд съдържа 169 страници основен текст, от които 151 стр, представляват същинската част на разработката. В текста са включени 53 таблици и 10 фигури. В структурно отношение дисертацията е логично построена и добре балансирана.

Съдържателни параметри на дисертационната разработка

Въведението е посветено на спецификите в обучението на учениците с трудности в ученето. Проблемът е представен обзорно и аналитично. Коментиран е факта, че за екологичното образование учениците с трудности в ученето не се прави специализирана редукция на учебното съдържание и им те посещават учебните занятия по този предмет съвместно с останалите ученици. В резултат на това целта на изследването се разширява до процеса на образование като цяло и има за цел „да проучи екологичната отговорност, възприеманата информация за околната среда, екологичната осведоменост, действителното ангажимент-поведение за околната среда и намерението за екологични действия на гръцките граждани, както с типично, така и с нетипично развитие“.

Първа глава на дисертационния труд е със заглавие „Литературен обзор“ - *Екологично образование* и включва четири субструктурни тематични единици. Акцентите в тази глава са върху теоретичните и практико-приложните аспекти на проблемите на екологията и значението на формирането на екологично отговорно поведение. направен изчерпателен литературен преглед на литература по темата и са очертани основни характеристики на отношението, което хората имат към проблемите на екологията. Формирането на екологично отговорно поведение е възпитателен процес и то минава през етапите на обичайните социални събития. Затова в направеният преглед се очертава важността на намиране на степента на взаимодействие между разбиране и поведение, между емоция и поведение и между задължение и поведение по отношение на подобряване на качеството на живот чрез екологично отговорно поведение.

Задълбоченият анализ очертава концептуалната база на изследваната проблематика и е предпоставка за резултативност на първия етап на проучването, чиято цел е установяване на отношението към екологията на възрастните хора в Гърция, което е обект на изследване във втора глава.

Втората глава е озаглавена „Изследване 1: Екологично отговорно възрастно поведение. Описание-връзка с демографските характеристики и участие в кинетични външни развлекателни дейности“ и представя първия обособен етап от дисертационното изследване. Направените изводи от събраните данни дават интересна картина на екологичното поведение и отговорността към околната среда на възрастното население в Гърция.

Първото изследване обхваща контингент от 792-ма гръцки граждани, диференцирани по възраст и образователен статус. Целта на това изследване е да се установява връзката между отговорното отношение към околната среда, демографските характеристики и дейностите на открито. Инструментариумът на изследването включва представения в тази глава психометричен инструмент (скала за „Екологично отговорно поведение“) за определяне на разбиранията на изследваните субекти за околната среда, за мястото и ролята, която те имат по отношение на нея.

Изследването има ясно формулирана цел. Целите и задачите напълно кореспондират с декларираната работна хипотеза. Тя е коректно формулирани и определя акцентите на изследователската програма. Контингентът на изследваните лица е коректно селектиран, съобразно целта и задачите на изследването.

Анализът на получените данни детерминира формулирането на два основни извода: 1) Съществуване зависимости между екологично отговорното поведение и факторите пол, възраст, образователно ниво и участие в дейности на открито; 2) участието в дейности на открито помага на хората да развият по-директен контакт с естествената среда и да развият по-щадящо поведение към нея.

В третата глава на дисертационния труд „Изследване 2: Оpozнаване на околната среда на учениците в средното образование, изграждане на въпросник,

психометрична оценка и връзки между концепциите на околната среда“ е представено изследване, чиято цел е чрез психометрични скали (за информация, убеждения, предразположеност, поведение) да се направи изследване и оценка на екологичната информираност на учениците от средното образование, на възраст 13-17 години със и без трудности в обучението. Участниците в изследването (234) са ученици в средни училища в Гърция, като селекцията е на случаен принцип от списъка на министерството, включващ всички средни училища. Изследването се реализира на 3 етапа: 1) Създаване на инструментариум и селекция на участниците (разработени са петте скали за оценка на екологичното съзнание и поведението на учениците); 2) Първичен анализ на факторите; 3) Заключителен факторен анализ.

Важен компонент в съдържанието на дисертационния труд е провеждането на формиращ експеримент с ученици, участници в летни лагери. Дейностите, които се реализират с лагерниците, са съобразени с възрастта и местоположението на лагера. Той е представен в четвърта глава на труда „Изследване 3: Въздействието на програмата за кинетични външни развлекателни дейности относно отговорността за околната среда на деца на 13-17 год.“. В проучването участват 262 деца на възраст от 13 до 17 години.

Получените данни от изследването показват, че формирането на екологично отговорно поведение не е еднократно действие или провеждане на една или няколко дейности, а е комплексен процес, който зависи от това доколко проблемите се обсъждат с други хора, доколко съприкосновението с природата се прави с активности или е пасивно и без разлика в обичайния съвременен ритъм. Интересно е да се види, че от комуникацията с други хора зависи да се научите как да използвате екологично чисти продукти ($r = .490, p < .01$) - Скала за възприемана информация за околната среда ($r = .310, p < .01$), скала на когнитивното измерение ($r = .361, p < .01$), скала на емоционалното измерение ($r = .195, p < .05$), скала на реалната среда поведение на ангажираност ($r = .469, p < .01$) и мащаба на намерението за екологични действия ($r = .543, p < .01$). Показана е и статистически значима корелация между отговорността за околната среда и научаването как да използвате екологично чисти продукти зависи от

начина на възприемане на информация от околната среда ($r = .509, p < .01$), скала на когнитивното измерение ($r = .474, p < .01$), скала на емоционалното измерение ($r = .285, p < .01$), скалата на поведението на реалния ангажимент към околната среда ($r = .581, p < .01$) и скалата на намерението за действие в околната среда ($r = .438, p < .01$).

Резултатите достатъчно ясно демонстрират заложената в концепцията дисертационния труд идея, че активното пребиваване в заобикалящата ни среда, е това, което води до формиране на социално отговорно поведение у членовете на обществото.

Оценка на методиката на изследването

Изследователската програма е детайлно разработена и в конструктивен план представлява структура от три изследователски фази. Емпиричното изследване (включващо трите субизследвания) е с добре обмислени конструктивни и хронологични параметри. Инструментариума е разработен прецизно, изследователските процедури са коректно и детайлно описани.

За целите на статистическият анализ е ползван статистически пакет SPSS, за Windows (IBM Статистически пакет за социални науки за Windows). Използваните статистически методи за обработка на данни са адекватни на целите на изследването.

Диференциацията на акцентните направления на анализите е съобразно целите и заложените хипотези. Резултатите от анализа на данните са представени в табличен вид, визуализирани с 10 фигури, което е допълнителен плюс към достоинства на разработката. Статистическите методи са с висока точност и дават възможност за вариативен анализ на данните. Интерпретацията на данните е извършена компетентно, направените обобщения и изводи са сериозна база за бъдещи изследвания.

Приноси на дисертационния труд

Приносите на дисертационния труд на **София Георгиос Спану** са с комплексен характер:

1) към научната теория по проблема за обучението по природни науки и екология и формиране на отговорно отношение към околната среда на ученици с

трудности в ученето и оценяване на постиженията им и свързаните с този процес стратегии и образователни технологии;

2) приноси с практико-приложен характер - опит за разработване на концептуален модел за тълкуване на екологично отговорното поведение.

Публикации по темата на дисертационния труд

В автобиографията си докторанта споменава 4 публикации по темата на дисертационния труд, но до мен достигнаха 3. Съдържанието на публикациите е в съответствие с проблемните области, обхванати в разработката. По този показател нормативните изисквания са изпълнени.

Оценка на Автореферата

Съдържанието му точно отразява представения дисертационен труд. Авторефератът е във формат и със съдържание, които отговарят на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за развитие на академичния състав на СУ „Св.Климент Охридски”, но имам забележки към някои детайли на структурата му,

Препоръки

Данните получени от изследването са богати и интересни, но изводите от тях, които се отнасят до оценката на постиженията по природни науки и екологично възпитание са спорадични. Това ме кара да направя следните препоръки по съдържанието на дисертационното изследване.

1. Необходимо е да се обособи по-ясно връзката между учебното съдържание и направената програма за активна дейност сред природата и учебното съдържание.

2. Необходимо е да се направи анализ на тенденциите, които се откриват при възрастните и при учениците от средното училище, по отношение на отношението към природата.

3. Необходимо е да се обособят ясно изводите, които са свързани с учениците с трудности в ученето.

Заклучение

Оценката ми на представения дисертационен труд се базира на следните маркери:

1. Съответствие с регламентите на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за развитие на академичния състав на СУ „Св.Климент Охридски”. – *Представения труд и публикации напълно съответстват на нормативните изисквания.*

2. Приноси. - *Научните резултати, постигнати в дисертационния труд са значими за специалнопедагогическата теория и практика.*

3. Дизайн. – *Структурирането на съдържанието и оформлението са извършени прецизно и компетентно.*

Докторантът София Георгиос Спану притежава необходимия ресурс от теоретични знания и професионални умения по научна специалност Специална педагогика и демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване. Това ми дава основание да предложа на уважаемото научно жури да даде положителен вот за присъждане на образователната и научна степен „доктор” на София Георгиос Спану в област на висше образование 1.Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика.

25.08.2021г.
гр. Бургас

Доц.д-р Генчо Вълчев